
De ce este Reducția fenomenologică o Meditație radicală?

Gorun MANOLESCU¹
gmnoema@yahoo.com

Abstract. This text emphasizes that the Husserl's Phenomenological Reduction is a special form of meditation. And it is as such because, unlike ordinary meditation, which involves the mind, this more radical form requires a blocking of the mind, and a radical transformation of the individual performing it. Husserl discovered the need for such a regime once it became clear to him that the foundation upon which scientific inquiry rested was compromised by the very framework of science itself and the psychological assumptions of the scientist.

Finally it is emphasized some main characteristics of Phenomenological reduction as Radical meditation. Also some similarities between Phenomenological reduction as Radical meditation, and extreme-oriental techniques of meditation are suggested.

KEYWORDS: Husserl, Phenomenological reduction, Radical meditation, thing in itself, phenomenon, «I», Self, ontological foundation.

0. Preambul

Acest eseu pleacă de la lucrarea lui Fink, elevul lui Husserl, care, pe baza discuțiilor cu acesta, s-a încumetat să scrie *A șasea Meditație Carteziană* [1]. Cea pe care maestrul n-a mai apucat să o aștearnă pe hârtie. Dar și de la textul aceluiași autor *Acomplish...*[2].

¹ Dr. ing., prof. consultant , senior adviser in Disaster Reconery and Business Continuity Services (Computer Sharing Bucharest); ultima carte: *Dincolo de ironie și ironism – Plecând de la discuții virtuale cu unii clasici de marcă ai PoMo*, ed. Paideia, 2010

Textul meu caută să pună accentul pe un aspect, relativ puțin relevat de comentatorii «clasici». Și anume cel al *Reducției fenomenologice* considerată a fi drept o *Meditație radicală*. În acest sens, încercarea este consistentă cu unele lucrări recente pe aceeași temă [3]. Dar ceea ce propun drept noutăți sunt, pe de o parte, unele criterii de validare care să deosebească o Reducție fenomenologică reală de una iluzorie și, pe de alta, afirmarea unor similitudini, departe de identitate, între Reducția fenomenologică și unele tehnici de meditație extrem-orientale, oferind astfel o deschidere care urmează a fi investigată într-un text viitor.

Mai adaug, în încheiere, că Reducția fenomenologică este privită în text în generalitatea sa, fără a intra în detalii, mai ales cele legate de „eidetic”, interesante de altfel, dar care ar deturna discuția de la scopul propus.[3’]

1. Premisele Reducției fenomenologice

Husserl (Husserl, *Filosofia ca știință riguroasă* [4]) consideră că în interogarea științifică se pleacă de la ce este dat ca entități din lumea noastră de toate zilele. Prin urmare aceste entități și lumea însăși nu trebuie niciodată să fie interogate ci trebuie luate ca fiind fundamentul de la care investigația științifică trebuie să plece. Cu alte cuvinte științistii consideră că lumea trebuie să constituie propria axiomă. Pentru această rațiune Husserl spune că în măsura în care dorim să avem acces la această lume noi trebuie, conform empirismului pozitivist al interogării de sorginte științifică, să o considerăm, într-un fel, drept *lucru în sine* [*Ding an sich*].

Cogito ergo sum spune Descartes. Husserl, deconstruindu-l pe Descartes, «ca filosof debutant» cum spune

el, cu mintea lipsită de orice prejudecată, schimbă accentual de pe *Cogito* pe *Sum*, adică pe existența noastră în lume înainte de a ajunge să «cugetăm» [5].

Husserl [6] începe critica sa a științelor naturale (empirice) notând anumite absurdități care devin evidente când un asemenea empirism este adoptat prin efortul de a «naturaliza» conștiința și rațiunea; aceste absurdități sunt atât teoretice cât și practice. Husserl spune că atunci când principiile logico-formale, așa numitele «legi ale gândirii» sunt interpretate de naturalism chiar drept «legi ale gândirii», apare o inevitabilă absurditate proprie unei inconsistențe inerente implicate în poziția naturalist-empiristă.

Științele naturale sunt științe evident empirice și astfel ele au de-a face cu fapte empirice. Prin urmare atunci când principiile logic-formale sunt subsumate legilor Naturii ca «legi ale gândirii», aceasta conduce la considerarea lor ca unele dintre multele legi ale naturii. Dacă am proceda în acest fel, ar trebui să ținem seama că “modul în care o lege naturală poate fi stabilită și justificată este, prin inducție, din fapte singulare ale experienței” [7]. Inducția însă nu stabilește certitudinea legii “ci numai o mai mare sau mai mică probabilitate a acesteia; probabilitatea și nu legea este astfel stabilită” [8]. Aceasta ar înseamnă că legile (logice) ale gândirii trebuie, fără excepție, să posede un anumit grad de probabilitate. Dar lucrurile sunt mult mai grave. Și aceasta deoarece legile gândirii nu au fost nici măcar stabilite prin inducție ci printr-un fel de evidență internă apodictică. Astfel Husserl observă că atunci când abordăm filosofia în mod inductiv empiric sau cu atât mai mult apodictic “naturalismul se refuză pe el însuși” [9]. Aceasta este o absurditate teoretică care conduce la o absurditate similară în practică.

Absurditatea în practică devine efectivă când notăm că naturalistul este “dominat de scopul de a considera cunoașterea științifică (epistemologia) întotdeauna ca un adevăr autentic” [10]. “Astfel naturalistul crede că prin știința naturală și prin filosofia bazată pe o asemenea știință scopul este atins; dar naturalistul este departe de acest scop.” [11]. Această stare a lucrurilor îl conduce pe Husserl la observația că “naturalistul este «idealist și obiectivist» în modul în care procedează” [12]. Husserl susține că filosoful naturalist (științific) nu este conștient de această absurditate atunci când „naturalizează judecata” (bazată pe logică formală). Și adaugă “Cine vede numai știința empirică nu va fi deranjat de consecințele absurde care, uneori, nu pot fi probate empiric și care contrazic faptele naturale” [13]. Aceasta nu înseamnă că el argumentează împotriva științei actuale, din contră spune că nu există “în viața modernă nicio idee mai puternică, mai irezistibil progresistă decât cea a științei” [14] (cu alte cuvinte ea, știința, se auto-reglează fie prin falsificarea ipotezelor – Popper – fie prin schimbarea paradigmatelor – Khun). Problema este că naturalismul care urmărește să stabilească filosofia pe baze strict științifice și, în același timp ca o știință strictă, apare ca fiind discreditat chiar de metoda sa. Punctând argumentul, Husserl spune pur și simplu că modul fundamental pe care se bazează interogarea filosofică de sorginte științifică este contradictoriu în sine și capotează în a oferi un fundament adecvat.

*

Același lucru se întâmplă și cu psihologia empirică (naturală?!) în domeniul conștiinței. Astfel ea nu se ocupă de dependențele (rădăcinile) conștiinței pentru că le consideră «nechestionabile» (lucruri în sine). Căci “fiecare judecată psihologică implică un statut existențial de natură obiectiv experimentală care în mod expres îl are sau nu” [15]. Cu atât mai mult cu cât, așa cum s-a

văzut, «judecățile» se bazează pe o logică ne-justificată măcar prin inducție, ci printr-o evidență internă, apodictică.

Husserl a construit poziția sa epistemologică notând inițial un fapt foarte evident și anume că orice conștiință este conștiința a «ceva»; și acest *insight* a fost cel care a stabilit relația între *noesis* (cunoaștere) și *noema* (obiectul de cunoscut). Dacă trebuie să stabilim ceva despre cunoaștere, trebuie să vedem ce este conștiința; problema epistemologică pentru el este de a descrie conștiința deoarece, fără conștiință, nici o cunoaștere nu este posibilă. Și pentru aceasta vorbește despre întoarcere [*ruckfrage*] deoarece trebuie început cu unde suntem; și unde suntem include un sens al self-ului (sinelui) a cărui identitate este conținută în profunzimea conștiinței peste care s-au depus straturile experienței noastre temporale. Prin urmare atunci când întâlnim «Eu-l» trebuie să îndepărtăm acele straturi, adică trebuie să ne aflăm în fața întrebării: „Cine Sunt Eu”?

*

În concluzie, Fink punctează și rezumă foarte bine cele spuse anterior despre știință, psihologie și filosofie (toate subsumate empirismului, cu excepția logicii care un statul și mai inadecvat dar care este tacit acceptat): “viața pe care o trăim în lumea de toate zilele (cea empirică) este trăită împreună cu această lume; lumea este numai ceea ce ea este (așa cum o gândim noi că este) în virtutea faptului că noi suntem în ea; adică ea este o totalitate care ne conține când o gândim” [16] – ceea ce ne duce cu gândul la paradoxul lui Russel care se rezolvă prin faptul că o clasă nu trebuie să se auto-conțină. Altfel ajungem la un cerc vicios.

Acest «cerc vicios» ne duce, în cazul nostru, la o «acceptare» prin obișnuință a unei «închisori» similară cu cea

platonice (de care chiar Husserl vorbește) pentru că noi privim lumea în care trăim ca fiind incluși în ea și nu detașați pe un nivel superior care condiționează empiricul/naturalul (științelor inclusiv al psihologiei și filosofiei «naturale»). De aici necesitatea de a ne distanța și nu teoretic, ci prin experiență internă privind empiricul din afara sa. Apare astfel, din această necesitate, găsirea unei metode care să ne permită o astfel de ieșire din empiricul «natural». Ea este *Reducția fenomenologică*.

2. Reducția fenomenologică

Reducția fenomenologică este înțeleasă drept un proces desemnat să transforme un filosof într-un fenomenolog în sensul atingerii unei noi perspective asupra fenomenelor lumii care, în contradicție cu Kant, ar putea fi considerate tot «lucruri în sine»; în sensul că fenomenele sunt, pur și simplu, efecte ale unor asemenea «lucruri» mai profunde, invizibile. În plus, «cunoașterea se realizează prin confruntarea dintre **theoretic** (aprioric) și **empiric** (aposterioric), la comanda și în cadrul aprioric al rațiunii, ajungându-se astfel inevitabil la o contradicție majoră: conștiința de sine, originară **empirică** ar trebui să fie simultan și **apriorică**... Nejustificate apar astfel despărțirile dintre **lucru în sine** și **fenomen**» [17], [18]. Calea pentru atingerea acestei perspective este o specie de meditație care cere un efort persistent și riguros și nu un simplu exercițiu mintal (mai ales, intelectual – a se vedea nota [17]). Și este o specie aparte de meditație deoarece «inițial conduce la o radicală transformare a individului comparabilă la început cu o conversie religioasă» cum spune însuși Husserl [19]. Și, mai departe: «Căci, conform acestei metode, certitudinea obținută prin experiență senzorială în care ne este dată lumea în viața naturală nu rezistă criticii; prin urmare, în acest stadiu de

început, experiența lumii nu trebuie admisă ca valabilă. Cel care meditează nu se consideră decât pe sine însuși ca absolut indubitabil, în calitate de ego pur al cogniției sale care nu poate fi suprimat chiar dacă această lume n-ar exista. ... El caută căi apodictice certe, prin care se va putea constitui în interioritatea sa pură o exterioritate obiectivă. Aceasta are loc în modul cunoscut prin care mai întâi vor fi deduse existența și veracitatea lui Dumnezeu și apoi, prin intermediul lor, natura obiectivă, pe scurt fundamentul obiectiv al metafizicii și al științelor pozitive precum și acestea însele.” [20]. Cât despre «solipsismul» husserlian, acesta va fi îndepărtat ulterior prin inter-subiectivitate așa cum se va vedea altă dată, în cadrul altui text.

Reducția fenomenologică constă în două momente: *epoché* și *reducția propriu zisă*. *Epoché* este momentul în care abandonăm acceptarea lumii ca atare care ne ține captivi. *Reducția propriu zisă* indică momentul în care ajungem la *insight*-ul transcendental și anume că acceptarea lumii ca atare este doar o acceptare și nu ceva absolut.

Ea (Reducția) în ansamblu aparține «Eu-lui» uman care ajunge într-o atitudine naturală de privitor/spectator/martor al spectacolului Empiricului, devenind un «Sine». Fink spune că “Eu-l redus este privitorul fenomenologic. Aceasta înseamnă că el este, în primul rând, unul care practică *epoché* și apoi unul care reduce în sens propriu zis” [21].

Astfel, prin *epoché* și *reducția propriu zisă*, Eu-l uman fenomenologic devine diferit de «Eu-l empiric» (care reprezintă imaginea proprie despre el ca Eu) sau de «Eu-l personalitate» (imagine altora despre el). Deci prin această perspectivă fenomenologicul este în măsură să vadă lumea fără

încadrarea în presupunerile științei sau psihologiei, ambele empiriste, în legătură cu individul.

3. De ce este Reducția fenomenologică o „Meditație radicală” și care sunt caracteristicile ei?

Ea este o “Meditație radicală” deoarece:

(a) Nu este o meditație obișnuită care implică mintea; ea nu este un «experiment mintal, intelectual» [22].

(b) Asumă sustragerea corpului, minții și emoțiilor pentru a face lumea (empirică) să “iasă din joc, lăsând numai meditației sarcina de a ocupa întreaga atenție” [23]. Transformă filosoful în «Privitor»/ «Martor»/ «Spectator»...”Cel care filosofează pornește de la Eu-l său (părerea cuiva despre el însuși)... în raport de care el devine un spectator” [24]. Aici intervine metafora “white paper” a lui Locke [25] căreia Husserl îi dă altă semnificație [26]. Dar și despre asta, în alt text.

(c) Este auto-meditație care face ca Eu-l (părerea cuiva despre el însuși) să dispară forțându-l în el însuși și astfel apare «Sinele». Aceasta poate fi dată de o afirmare treptată, mai degrabă spunându-mi “Eu sunt” în timp ce încerc să experimentez, adică să prind “Eu-l” în prezent în loc să mi-l reamintesc. În încercarea de a experimenta “Eu-l” în prezent, cineva va fi forțat să simtă sinele acestuia; aceasta este modul în care Fink spune că performanța tehnicii „Reducției... depășește umanul” și vorbește despre “patosul cuiva care filosofează”.

(d) Aduce Eu-l, transformat în Sine, în «Ființare».

(e) Pregătește realizarea ulterioară a «fundamentului» ontologic al unui sistem de gândire. Nu este “o metodă subiectivă pentru descoperirea, ca un fundament al interpretării filosofice a lumii, ci o schiță obiectivă din spiritul nostru, o obiectivă esență a rațiunii”; mai curând ea re-delimitează solul fundamentului pe

care problemele filosofice ale lumii pot să apară. Subiectivitatea apare ulterior când se stabilește «fundamentul», adică premisele sistemului de gândire și când se va încerca să se facă experiența (reducția) fenomenologică comunicabilă prin limbaj. Iar în această etapă intervine, la stabilirea fundamentului, rațiunea (inclusiv logica) (vezi, de exemplu, independența axiomelor și necontradicția acestora una față de alta ca în cazul axiomatizării clasice, aristotelice). O astfel de pregătire, prealabilă stabilirii fundamentului, se află în spatele oricărei doctrine filosofice chiar dacă autorul nu este conștient de ea. “Pregătirea stabilirii fundamentului unei filosofii [și nu stabilirea acestuia] este începutul original al filosofului însuși care este capabil să interpreteze filosofic lumea” [27].

În sensul celor de mai sus se poate vedea că o asemenea «pregătire» nu este considerată a însemna emiterea de propoziții, idei sau altceva de acest fel, ci este precis *self*-ul filosofului. Iar Fink spune “este o eroare să se presupună că principiile, în acord cu care fundamentul unei filosofii (originale) este realizat, pot fi transportate, așa cum sunt ele, din conflictul filosofilor – ca un ideal normativ anterior” [28]. Prin urmare privitor la “modul în care se stabilește un astfel de fundament, acesta nu este un fel de întoarcere la legile care stau la baza rațiunii sau o avansare progresivă către esență, ci meditația prin care un astfel de fundament este pregătit și constituie întotdeauna prima decizie fundamentală a filosofării”.

(f) Este o transformare personală completă, comparabilă la început cu o conversie religioasă căci: Eu-l redus „caută căi apodictice certe, prin care se va putea constitui în interioritatea sa pură o exterioritate obiectivă. Aceasta are loc în modul cunoscut prin care mai întâi vor fi deduse existența și veracitatea lui Dumnezeu și apoi, prin intermediul lor, natura obiectivă, pe scurt fundamentul obiectiv al metafizicii și al

științelor pozitive precum și acestea însele” [29]. Dar a spune că: “acesta este o mișcare spirituală a sinelui care cuprinde întreg omul, ceea ce indică ceva mai radical nu mai puțin straniu decât recitirea unei incantații” [30] mi se pare, cel puțin, aventuros.

(g) În urma unei asemenea experiențe meditative, stabilirea fundamentului unui sistem de gândire depinde acum de individul care încearcă să-l comunice (mai mult sau mai puțin «rațional») dându-i un sens filosofic sau unul teologic sau, de ce nu, artistic, în funcție de paradigma nouă care vrea s-o transmită sau de paradigma care o acceptă. Pentru că, trebuie să ne reamintim, o paradigmă nu este o revoluție a gândirii prin „falsificarea ipotezelor” așa cum afirmă Popper, ci „o constelație de convingeri, valori și tehnici împărtășite de membrii unei anumite comunități (comunitate care, inițial, poate fi formată dintr-un singur individ)” cum zice Khun. Prin urmare, repet, trebuie să se facă clar distincție între pregătirea fundamentului prin „Reducție fenomenologică” și stabilirea acestuia. Deoarece stabilirea, în afară de faptul că reține unele *insight*-uri ontologice provocate de «Reducție», ea poate fi (și este) denaturată atât de „convingeri și valori acceptate” cât și de unele restricții «logice» de limbaj - așa numitele «tehnicii» din definiția anterioară - (nu neapărat aristotelice; pot, de exemplu, să fie și hegeliene în cadrul unui discurs bazat pe o logică speculativă sau de altă natură, cum ar fi «Logica transcendentă» a lui Kant sau «Logica dogmelor» a lui Blaga, etc., etc.). Lucrul acesta, într-un alt registru, este spus și de intuiționismul matematic prin vocea lui Heyting: „Limbajul în care ea se exprimă, fie acel obișnuit, fie cel formalizat, nu servește decât la comunicarea rezultatelor matematice obținute și oferă numai o imagine – *Bild* – a matematicii, dar matematica nu este această imagine și, cu atât mai puțin, limbajul în care ea se exprimă” [31]. Aici, se poate spune că

teologia, filosofia, știința și arta (pentru că și ea are «logica» ei), converg în sensul că, o operă adevărată, *volens nolens*, este rezultatul unui *ceva* de natura unei Reducții fenomenologice; dar ele diverg în funcție de scopul urmărit cât și de modul specific de exprimare. În acest sens se pot da nenumărate exemple din lucrările elevilor lui Husserl și ale altora care au fost puternic influențați de opera husserliană, deși activau în varii domenii, mai mult sau mai puțin legate de filosofie [32].

4. Remarci finale și rezumat

1. Reducția fenomenologică este o tehnică prin care ne ridicăm pe un alt nivel care condiționează nivelul Empiric (ceea ce Mihai Șora numește „desituare” [33]).
2. În contextul occidental, din Reducția fenomenologică (dar nu numai) a derivat și așa numita filozofie «First person» bazată, în subtext, pe «What I Am». Cum, tot așa, s-a conturat mai precis și «Alteritatea» pornind de la *intersubiectivitate*.
3. Reducția fenomenologică nu stabilește fundamentul unui sistem de gândire ci pregătește/ premerge (uneori implicit) stabilirea unui asemenea fundament.
4. După *insight*-ul produs de o Reducție fenomenologică, intervine, la stabilirea fundamentului unui sistem de gândire, paradigma acceptată sau propusă care ține acum de „o constelația de convingeri, valori și tehnici împărtășite de membrii unei anumite comunități (care poate, la limită, să fie alcătuită de un singur membru atunci când se propune o nouă paradigmă)”; dar, în cadrul fundamentului se regăsesc și urme substanțiale, uneori vizibile, alte oculte, ale *insight*-ului Reducției.
5. În acest moment apare diferența dintre o abordare religioasă, una filosofică, matematică, științifică sau artistică (inclusiv mixturi ale celor anterioare). Aici, se poate spune că teologia,

filosofia, matematica, știința și arta (pentru că și ea are «logica» ei), converg în sensul că, fundamentul unei opere adevărate, *volens nolens*, este, întotdeauna, rezultatul unui „ceva” de natura unei Reducții fenomenologice; dar ele diverg în funcție de scopul urmărit cât și de modul specific de exprimare.

6. Transformă subiectul într-un «Privitor»/«Martor» /«Spectator» care, prin neimplicarea sa, poate privi cu ochi critic lumea (empirică) care a fost «scoasă din joc».

7. Caracteristicile (a)...(g) constituie și o grilă de verificare dacă o Reducție fenomenologică este reală sau este doar o iluzie (ceva de genul unei auto-hipnoze patologice sau un fenomen de tip «fata morgana»).

*

Nu pot să închei fără a menționa alte aspecte ale Reducției fenomenologice, legate de: “Apofatic și catafatic” (Părintele A. Scrima [34] și Părintele Dumitru Stăniloae [35]), psihologia lacaniană care-l face pe Richir să introducă în fenomenologie un alt fel de analitică a limbajului [36] și nu în ultimul rând, Virgil Ciomoș cu a sa *De la Experiența sublimului la starea de excepție* [37].

Și, mai adaug: nu se poate să nu se observe că Reducția fenomenologică *este similară, dar nu identică*, cu tehnici extrem-orientale de meditație. Și este similară dar nu identică cu astfel de tehnici deoarece apar diferențe semnificative între cele două tipuri (a se vedea, în acest sens, de exemplu [38])

Dar toate acestea (și altele), în texte viitoare deoarece depășesc cadrul propus al lucrării de față.

NOTE

[1] Fink Eugen, *Sixth Cartesian Meditation: The Idea of a Transcendental Theory of Method*. Translated by Ronald Bruzina. Bloomington: Indiana University Press, 1995.

[2] Fink Eugen, *What Does the Phenomenology of Edmund Husserl Want to Accomplish?* Translated by Arthur Grugan. *Research in Phenomenology* 2, (1972)

[3] Cogan John, *The Phenomenological Reduction*, <http://www.iep.utm.edu/phen-red/> (5.01.2011).

[3'] S-ar putea discuta despre modul deductiv în care poate fi privit naturalismul empirico-positivist, așa cum se propune în Karl Popper, *Logica Cercetării*, ed. Științifică și enciclopedică, 1981. Dar acest lucru este cu totul inadecvat și imposibil. Și este inadecvat deoarece „O analiză logică [a inventării de teorii științifice]... nu mi se pare... posibilă, nici necesară. Întrebarea cum se întâmplă ca să-i vină cuiva o idee nouă – fie o temă muzicală, fie un conflict dramatic sau o teorie științifică – [nu interesează] logica cunoașterii. Aceasta din urmă nu se interesează de *probleme de fapt*...ci numai de *probleme de drept* sau de valabilitate – adică de probleme de felul următor: dacă și cum poate fi întemeiat un enunț; dacă este testabil (empiric controlabil); dacă depinde logic de alte enunțuri sau este în contradicție cu ele ș.a.m.d.” (Popper, *Logica Cercetării*, pp. 75-76). Prin urmare o asemenea „logică (deductivă) a cercetării” nu este «interesată» de *pregătirea* și, apoi, *realizarea fundamentului* unei teorii (științifice), așa cum se va vedea mai departe că o face fenomenologia husserliană, ci numai de consecințele logice deduse ulterior; adică de coerența și consistența sau, mai nou, în unele cazuri, de paraconsistența discursului (în mecanica cuantică de exemplu) până în momentul în care unele consecințe contrazic fundamentul. În plus, așa cum am arătat, o asemenea poziție era și imposibil de combătut de către Husserl, deoarece lucrarea lui Popper, în prima ediție a apărut în 1973, după moartea sa. În acest

context, Husserl se referă exclusiv la întemeieri *inductive*, pe linia empirismului promovat de Hume și Locke.

[4] Husserl Edmund, *Philosophy as Rigorous Science*, 1911.

[5] Husserl Edmund, *Meditații carteziene*, ed. Humanitas, 1994.

[6] Husserl Edmund, *Philosophy as Rigorous Science*.

[7] Husserl, op. cit., p. 99.

[8] Ibid., p. 99.

[9] Ibid., p. 80.

[10] Ibid., pp. 80 – 81.

[11] Ibid., p. 81.

[12] Ibid., p. 80.

[13] Ibid., pp. 81 – 82.

[14] Ibid., p. 82.

[15] Ibid., p. 86.

[16] Citat în: John Cogan, *The Phenomenological Reduction*, <http://www.iep.utm.edu/phen-red/> (“In this regard, it is helpful to recall the phrase used in *Sixth Cartesian Meditation* to describe the same thing, namely, «captivation-in-an-acceptedness». The situation Fink it describing is this: the lives that we live in our everyday world are lived *in toto* with that world, i.e., the world, as we understand it, is part of what makes us who we think we are; and, conversely, the world is only what *it* is (what we think it is) by virtue of having *us* in it, because when we think of the totality of the world, we must remember that it is a totality *already* containing us thinking it.”)

[17] Ionuț Isac, *Introducere în Filosofia structural-fenomenologică. Paradigma Ortofizicii*, p.31, ed. Ardealul Târgu-Mureș, 2001.

[18] Există însă, conform Ciomoș (*De la experiența sublimului la starea de excepție*, ed. Paideia, 2006, pp. 97 – 98), “o eterogenitate arhitecturală relativă la categoriile kantiene în

raport cu «spațiul » și «timpul» intuiției (sensibile), ceea ce conduce la un fel de «geometrie variabilă» a acestei arhitecturi. Iar acest lucru se întâmplă încă din cea de a doua variantă a *Criticii rațiunii* pure și apare mai pregnant în *Critica facultății de judecare*”. Și aceasta deoarece “Analitica transcendențială...confirmă fără nici o umbră de...îndoială faptul următor: ‘Conceptele pure ale intelectului se raportează...la obiecte ale intuiției în genere (S.M. G.M.), fără a determina dacă e cea a noastră obișnuită (adică intuiția restricționată de spațiu și timp, n.m. G.M.) sau o alta (S.M. G.M.), cu condiția să fie doar sensibilă’ (Im. Kant, *Kit dar Reiner Vernunft* B 151)”, ceea ce-l face pe Ciomoș să constate, în acord cu Merleau-Ponti: “că aplicația categoriilor [kantiene] la nivelul «obiectelor» sensibile «în genere» rămâne autonomă în raport cu orice formă de ...sensibilitate...și că, în consecință, ar putea exista alte intuiții pure - decât cele ale spațiului și timpului - (la fel de bine ca aceste două din urmă) în măsură să furnizeze materialul necesar unei asemenea aplicații.”...Astfel “eterogenitatea arhitectonică dintre intelect și sensibilitate – recunoscută de Kant însuși (Im. Kant, *Krit der reinen Vernunft* A 138 / B 177 151) – demonstrează nu numai autonomia lor...în calitate de facultăți ale cunoașterii «în genere» ci presupune, în plus, un fel de variație în interiorul fiecăreia dintre ele ...și implicit a oricărei arhitectonici constituite, pe care autorul nu putea, totuși, să o formuleze, chiar dacă a pregătit-o: ‘[categoriile] nu sunt decât reguli pentru un intelect a cărui facultate , stă doar în gândire (s.m. G.M. și nu în «oprirea» acesteia ca în cadrul *Reducției fenomenologice*, n.m. G.M.), adică în actul de a aduce la unitatea apercepției sinteza diversului care i-a fost dat din altă parte prin intuiție, un intelect care *nu cunoaște*, așadar, nimic prin el însuși, ci leagă și ordonează doar material cunoașterii, intuiția, care trebuie să-i fie dată de un obiect [lucru în sine].

Or, despre particularitatea intelectului nostru de a nu efectua unitatea apercipției *a priori* decât cu ajutorul categoriilor și numai în acest mod și în acest număr al lor, nu se poate indica nici o rațiune' (ibid., B. 145 – 146). “

[??] Se știe, de ceva timp încoace după Kant, cum că *intelectul* este facultatea de a produce spontan, plecând de la intuiții sensibile (în sens kantian) care nu au nimic comun cu concepția lui Husserl, de a le compara, de a le lega, de a judeca după reguli. El cunoaște numai noțional, adică discursiv, nu și intuitiv (repet, în sens kantian) – a se vedea și nota anterioară de subsol. Cu toate acestea se găsesc încă unii «kantieni» și «neokantieni», care nu au pătruns suficient fenomenologia husserliană, și care consideră Reducția fenomenologică drept un « exercițiu intelectual».

[19]Husserl, *Crisis Part III- a* , p. 137. (“Perhaps it will even become manifest that the total phenomenological attitude and the epoche belonging to it are destined in essence to effect, at first, a complete personal transformation, comparable in the beginning to a religious conversion, which then, however, over and above this, bears within itself the significance of the greatest existential transformation which is assigned as a task to mankind as such.”)

[20] Husserl Edmund, *Meditații carteziene* , ed. Humanitas, 1994, p. 33.

[21]Fink, *Sixth Cartesian Meditation...* p. 39.

[22] Cogan John, *The Phenomenological Reduction*, <http://www.iep.utm.edu/phen-red/> (5.01.2011) (“The path to the attainment of this perspective is a species of meditation, requiring rigorous, persistent effort and is no mental exercise”)

[23]Cogan, op. cit. (“What is aimed at with these outward preparations is the goal of taking as much of the world “out of play” as possible, leaving only the meditative task to occupy one’s attention”)

[24] Husserl Ednund, *Criza umanității europene și filosofia – Partea I-a*, p. 66, ed. Paideia, 2003.

[25] Locke J., *Eseu asupra intelectului omenesc*, ed. Științifică, 1964, p. 81. („Să presupunem, deci, că mintea este oarecum ca și o coală albă (white paper) pe care nu stă nimic scris; că e lipsită de orice idee; cum ajunge ea să fie înzestrată? De unde dobândește ea această nemăsurată mulțime de idei pe care imaginația fără odihnă și fără margini a omului i-o înfățișează într-o diversitate aproape nesfârșită? De unde are ea toate elementele rațiunii și ale cunoașterii? La aceasta eu răspund într-un cuvânt: din experiență... Observația noastră, îndreptată fie spre obiectele exterioare sensibile, fie spre procesele lăuntrice ale minții noastre, pe care le percepem și asupra cărora reflectăm, este cea ce procură intelectului toate elementele gândirii... Mai întâi, simțurile noastre venind în atingere cu anumite obiecte sensibile introduc în minte diferite percepții distincte ale lucrurilor... În al doilea rând celălalt izvor din care experiența alimentează intelectul cu idei este preconceperea proceselor lăuntrice ale propriei minți (s. m. G.M.)... Fiecare om are în el însuși acest izvor de idei și cu toate că acesta nu este un simț, întrucât nu are de-a face întru nimic cu obiectele exterioare, totuși se aseamănă foarte mult și ar putea fi numit destul de propriu «simț intern»(s. m. G.M.)”)

[26] Husserl E., *Criza umanității europene și filosofia*, ed. Paideia, 2003. P. 131. („Făcând abstracție de nume, aceasta ne duce înapoi la John Locke și școala sa până la John Stuart Mill... În felul acesta, prin eliminarea tuturor chestiunilor transcendente trebuie să luăm în considerare numai acea școală «fenomenologică» în ansamblu. Pentru ea, pentru psihologia ei este caracteristică înțelegerea, care se anunță în metafora lockeană «white paper», a sufletului pur ca un complex sau amalgam de date care coexistă și se succed temporal, decurgând parțial după reguli proprii (s.m. G.M.),

parțial după reguli psihofizice. Psihologia descriptivă ar avea astfel de deosebit în mod clasificatoriu felurile fundamentale ale acestor «date sensibile» [diferite de] date ale «experienței interne» (s.m. G.M.”.)

[27] Fink, Eugen. *What Does the Phenomenology of Edmund Husserl Want to Accomplish?* Translated by Arthur Grugan. *Research in Phenomenology* 2, (1972): pp. 10 - 11 (“Now, first of all, what does the «idea of the ground-laying of philosophy» mean? The laying-of-a-ground of a philosophy is the original beginning of the philosopher himself, not with and for other but for himself alone; it is the disclosing of the ground which is capable of bearing the totality of a philosophical interpretation of the world. Regardless of how such a ground-laying is carried out – be it as a return to the concealed, a priori law-giving of reason, or be it as a progression towards essentials, and the like – the meditation, in which such a ground-laying is carried out, is always the first, fundamental decision of a philosophizing. It is a fateful error to suppose that the principles, in accordance with which a ground-laying of philosophy is to proceed, would be present-transported, as it were, from the conflict of philosophers – as a normative ideal prior to and outside of that philosophy. The commencement of the idea of laying-a-ground, which determines a philosophy, is always already the implicit (and perhaps only obscurely conscious) *fore-grasp upon the system*. Thus in embryonic form, the idea of the system is sketched out in the idea of laying-a-ground.”)

[28] Fink, idem, p. 11 (a se vedea textul în engleză de la nota [27]).

[29] Husserl Edmund, *Meditații carteziene*, ed. Humanitas, 1994, p. 33.

[30] Cogan John, *The Phenomenological Reduction*, <http://www.iep.utm.edu/phen-red/> (5.01.2011) (In the course of this practice, one will become aware of the three «I» is the

human ego, the constituting ego, and the onlooker, or spectator. It is unlikely that much progress will be made on the first attempt; however, each try makes the return easier until there will come a day when you feel your consciousness rising (or yourself sinking) and the brightness of the world around you seems to be increasing.

At that point you will *know* «I AM» and your perspective on the world will be the one that Husserl has promised—you will be a phenomenologist and will never be the same again. Indeed, Fink says that “the phenomenological «epoché», is anything but a non committal, «merely» theoretical, intellectual act; it is rather a spiritual [*geistig*] movement of one’s self encompassing the entire man and, as an attack upon the «state-of-motionlessness» supporting us in our depths, the pain of a fundamental transformation down to our roots” (*Accomplish*, p. 9). Adding that in the epoché “the transcendental tendency that awakens in man and drives him to inhibit all acceptednesses nullifies man himself; man *un-humanizes* [*entmensch*] himself” (*Sixth*, 40). It should be clear from these passages that *whatever* is involved in the epoché, it is certainly no mere *mental* exercise; and if we take Fink and Husserl at their word, it is a “spiritual movement of one’s self encompassing the entire man”, which would indicate a far more *radical* effort than seems indicated by some who treat the phenomenological reduction as something no more strenuous than exercising the imagination or reciting an incantation (s.m. G.M.).

[31] citat în Anton Dumitriu, *Istoria logicii*, ed. Didactică și pedagogică, 1969, p.707

[32] Edith Stein , Ludwig Landgrebe , Eugen Fink, Roman Ingarden , Max Scheler, Nicolai Hartmann, Emmanuel Levinas, Jean-Paul Sartre, Maurice Merleau-Ponty, Gabriel Marcel, Kurt Gödel, Hermann Weyl, Rudolf Carnap, Paul

Ricoeur, Jacques Derrida, Ortega y Gasset etc., ca să nu mai vorbim de Heidegger și, mai recent, de Marc Richir .

[33] Mihai Șora, *Sarea pământului*, ed. Humanitas, 2006.

[34] Scrima A., *L'apophase et ses connotation selon la tradition spirituelle de l'Orient chrétien* în *Le Vide. Expérience spirituelle en Occident et en Orient*, ed. Hermes, Paris, 1969.

[35] Stăniloae Dumitru, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. I, ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1996.

[36] Richir Marc, *Fragments phénoménologiques sur le langage*, ed. Jérôme Millon, 2008.

[37] Ciomoș Virgil, *De la Experiența sublimului la starea de excepție*, ed. Paideia, 2006

[38] Lusthaus Dan, *Buddhist phenomenology – A Philosophical Investigation of Yogachara Buddhism and Ch'eng Wei-Shih lu*, ed. RoutledgeCruzon, 2002 [din cuprinsul căreia spicuiesc:

“ Chapter Oane Buddhism and Phenomenology – What is(n't) Yogachara – Alterity; Chapter Two Husserl and Merleau-Ponti – The Hyle – The Intentional Arc....”]; Cook Francis H., *Hua-yen Buddhism – The Jewel Net of Indra*, ed. The Pennsylvania State University Press, 1977; Garma C. C. Chang, *The Philosophy of Hawa Yen Buddhism*, ed. The Pennsylvania State University Press, 1971, etc.

BIBLIOGRAFIE

- 1.Ciomoș Virgil, *De la Experiența sublimului la starea de excepție*, ed. Paideia, 2006
- 2.Cogan John, *The Phenomenological Reduction*, <http://www.iep.utm.edu/phen-red/> (5.01.2011).

-
3. Cook Francis H., *Hua-yen Buddhism – The Jewel Net of Indra*, ed. The Pennsylvania State University, 1977
4. Dumitriu Anton, *Istoria logicii*, ed. Didactică și Pedagogic, 1969.
5. Fink Eugen, *What Does the Phenomenology of Edmund Husserl Want to Accomplish?* Translated by Arthur Grugan. *Research in Phenomenology* 2, (1972).
6. Fink Eugen, *Sixth Cartesian Meditation: The Idea of a Transcendental Theory of Method*. Translated by Ronald Bruzina. Bloomington: Indiana University Press, 1995.
7. Garma C. C. Chang, *The Philosophy of Hua Yen Buddhism*, ed. The Pennsylvania State University Press, 1971.
8. Husserl Edmund, *Philosophy as Rigorous Science*, 1911.
9. Husserl Edmund, *Meditații carteziene*, ed. Humanitas, 1994.
10. Husserl Edmund, *Criza umanității europene și filosofia*, ed. Paideia, 2003.
11. Ionuț Isac, *Introducere în Filosofia structural-fenomenologică. Paradigma Ortofizicii*, ed. Ardealul Târgu-Mureș, 2001.
12. Locke John, *Eseu asupra intelectului omenesc*, ed. Științifică, 1964.
13. Lusthaus Dan, *Buddhist phenomenology – A Philosophical Investigation of Yogachara Buddhism and Ch'eng Wei-Shih lu*, ed. RoutledgeCruzon, 2002.
14. Richir Marc, *Fragments phénoménologiques sur le*

-
15. Scrima André, *langage*, ed. Jérôme Millon, 2008.
L'apophase et ses connotations selon la tradition spirituelle de l'Orient chrétien în Le Vide. Expérience spirituelle en Occident et en Orient, ed. Hermes, Paris, 1969.
16. Șora Mihai, *Sarea pământului*, ed. Humanitas, 2006.
17. Stăniloae Dumitru, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. I, ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1996.